

СТАНОВЛЕННЯ СТУДЕНТОЦЕНТРИЗМУ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ ТА УКРАЇНІ

Пенько Віктор Львович,

кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри дисциплін загальної
підготовки Комунального закладу вищої освіти «Волинський медичний
інститут» Волинської обласної ради

Гальчун Наталія Петрівна,

спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист,
завідувач навчально-методичного кабінету
Комунального закладу вищої освіти «Волинський медичний інститут;
аспірантка кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи
Волинського національного університету імені Лесі Українки

Вступ. Нове інформаційне суспільство докорінно змінило ситуацію у сфері освіти. Така зміна обумовила необхідність переосмислення традиційних форм організації освітнього процесу та практики комунікації між педагогом та здобувачем освіти.

Студентоцентризм є підходом, спрямованим на подолання проблем, пов'язаних з більш традиційними формами освіти, зосередженим більше на потребах студента, ніж викладача, а його внесок ґрунтується на такій організації взаємодії суб'єктів освітнього процесу, коли створюються максимально можливі умови для розвитку в учасників цього процесу здатності до самоосвіти, самовизначення, самостійності й самореалізації в побутовій сфері та сфері професійної діяльності.

Студентоорієнтоване/студентоцентроване навчання (СЦН)/(student-centered approach) є одним з ефективних педагогічних підходів у реалізації освітньо-професійних програм закладами освіти.

Сутність студентоцентризму полягає у створенні моделі розвитку освіти, за якої здобувач освіти з об'єкта перетворюється на суб'єкт освітньої діяльності, тобто на активного учасника освітнього процесу.

Основна частина. Поняття студентоцентрованої освіти було вперше застосоване на початку ХХ ст. Франком Хейвордом у 1905 році [1, с. 53].

Особливо активно це питання почали обговорювати після завершення Першої світової війни. Мабуть, найбільш повно ідею студентоцентризму у 30-х роках ХХ століття сформулював іспанський філософ Хосе Ортега-і-Гассет, який наполягав на тому, що «при організації вищої освіти, при проектуванні університету потрібно виходити з позиції студента, а не знання чи викладача... університет повинен бути інституціональною проекцією студента» [1, с. 53].

Свій подальший розвиток концепція студентоцентрованого навчання отримала в роботах Джона Дьюї в середині ХХ ст., який пропагував прагматичний підхід у освіті.

У 80-х роках ХХ ст. на формування сучасної моделі студентоцентризму в освіті вплинув американський психолог Карл Роджерс. У межах критики біхевіоризму він запропонував людиноцентричний підхід у освіті. У його основі лежать ідеї гуманістичної моделі педагогіки, метою якої є досягнення педагогічного ідеалу – формування вільної самодіяльної особистості, здатної реалізувати всі свої можливості [1, с. 53].

Паралельно з Роджерсом формувалася своя теорія «андрогогіки» інший американець Малкольм Ноулз, який відводив основну роль самоосвіті. Завданням педагогів Ноулз вважав формування базових принципів, на яких може реалізуватись природна властивість людини – здатність до самоспрямованого навчання. Необхідним стимулом для самоосвіти має бути правильна мотивація [1, с. 53].

Про гармонізацію, зближення та послідовність системи вищої освіти в Європі йдеться ще з 1988 року від часу підписання Великої хартії університетів у м. Болонья. Наслідком плідної роботи членів-підписантів стало ухвалення Спільної декларації міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти» від 19 червня 1999 р. також у м. Болонья. А питання студентоцентрованого підходу в організації освітнього процесу завжди перебувають у центрі уваги [2, с. 10].

Так, у Лондонському комюніке 2007 року, студентоцентроване навчання названо одним із пріоритетів для Європейського простору вищої освіти.

Міжнародна організація «Education International» на Міністерській конференції в містах Левен та Лювен-ля-Ньов (Бельгія) 28.04.2009-29.04.2009, визначає студентоцентроване навчання як тип мислення і культуру вищого навчального закладу, а також метод навчання, який багато в чому пов'язаний з конструктивістськими теоріями навчання і підкріплюється ними [3].

Комюніке Конференції міністрів Європейського простору вищої освіти в м. Бухаресті (Румунія) 26-27 квітня 2012 року звучить так: «Час нової парадигми в освіті: студентоцентроване навчання», в якому представлена цілісна конструкція студентоцентрованого навчання, його переваги для студентів і викладачів в контексті Болонського процесу [4].

У Бухарестському комюніке вказано на необхідності створення умов для розвитку студентоцентрованого навчання, використання інноваційних методів і підтримуючого середовища навчання для залучення студентів і викладачів в управління освітніми програмами на всіх рівнях [4].

Європейські стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти, ухвалені Міністерською конференцією у Єревані 14-15 травня 2015 року, містять розділ 1.3. «Студентоцентроване навчання, викладання і оцінка», в якому вузам рекомендовано забезпечувати активну роль студентів у проектуванні та реалізації освітніх програм [5].

Таким чином в освітньому просторі Європи сформувався новий підхід до процесу створення та реалізації освітніх програм – студентоцентроване навчання. Суть та науково-методичне підґрунтя цього підходу було сформульовано у рамках проєкту Tuning, який є найважливішим аналітично-дослідницьким проєктом Болонського процесу. Ця парадигма освіти підтримується різного рівня нормативними документами ЮНЕСКО, організації економічної співпраці та розвитку (OECD), Європейського Союзу, а також загальноєвропейськими та національними освітянськими, науковими та професійними організаціями.

Концепцію студентоцентрованого навчання також покладено в основу законодавчих актів України.

Закон України «Про вищу освіту» (2014, зі змінами) містить Розділ I «Загальні положення». У Статті 1 йдеться про вживання термінів у Законі, а саме: «Студентоцентроване навчання – підхід до організації освітнього процесу, що передбачає: заохочення здобувачів вищої освіти до ролі автономних і відповідальних суб'єктів освітнього процесу; створення освітнього середовища, орієнтованого на задоволення потреб та інтересів здобувачів вищої освіти, зокрема надання можливостей для формування індивідуальної освітньої траєкторії; побудову освітнього процесу на засадах взаємної поваги і партнерства між учасниками освітнього процесу» [6].

У Розділі VI «Заклади вищої освіти» Стаття 32 тлумачить принципи діяльності, основні права та обов'язки закладу вищої освіти. Серед обов'язків закладів вищої освіти зазначається: «Здійснювати освітню діяльність на засадах студентоцентрованого навчання» [6].

Закон України «Про фахову передвищу освіту» (2019, зі змінами) також містить Розділ I «Загальні положення», в якому подається тлумачення термінів. Серед них поняття студентоцентрованого навчання визначається аналогічно до Закону «Про вищу освіту».

У Статті 17 Розділу IV «Забезпечення якості фахової передвищої освіти» зазначається, що система забезпечення якості фахової передвищої освіти шляхом дотримання студентоорієнтованого навчання в освітньому процесі [7].

Наказ МОН від 11.07.2019 року № 977 «Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» визначає критерії оцінювання якості освітньої програми.

У Критерій 4 «Навчання і викладання за освітньою програмою» зазначається, що «форми та методи навчання і викладання сприяють досягненню заявлених у освітній програмі цілей та програмних результатів навчання, відповідають вимогам студентоцентрованого підходу та принципам академічної свободи» [8].

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р «Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки» визначає, що ця Стратегія ... «передбачає подолання викликів, зокрема шляхом цифровізації (діджиталізації) вищої освіти, розвитку віртуальної мобільності, студентоцентрованого навчання та викладання» [9].

Автори документа зазначають, що потенційні здобувачі вищої освіти не впевнені, що їх освітні потреби будуть задоволені, а здобута освіта дасть змогу працевлаштуватися за здобутою спеціальністю, адже реалізація на практиці студентоцентрованого підходу часто є непослідовною. Це стосується як можливостей здобувачів освіти будувати власну індивідуальну траєкторію здобуття освіти (у тому числі можливість обирати вибіркові дисципліни), так і побудови партнерських відносин між викладачем та здобувачем на відміну від непродуктивної вертикалі “викладач-студент”, яка існує на даний час у більшості закладів вищої освіти. Протягом тривалого часу декларуються цінності студентоцентризму та завершується процес розроблення нових державних стандартів вищої освіти (затверджено близько 200 стандартів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти), заснованих на компетентнісному підході, який передбачає замість обов’язкових освітніх компонентів набір результатів навчання, що значно розширює академічну автономію закладів вищої освіти процесу [9].

Відповідно до Стратегії заклади освіти повинні диверсифікувати освітні пропозиції та оновлювати зміст освіти з метою задоволення зростаючих потреб у розвитку інноваційного та критичного мислення, підприємницьких та лідерських навичок, розвивати гнучкі освітні траєкторії на основі студентоцентрованого підходу процесу [9].

У документі визначені очікувані результати, у тому числі: забезпечення студентоцентрованого навчання, що дає змогу сформувати власні набори компетентностей здобувачам вищої освіти, освіти дорослих, що є усвідомленою необхідністю розвитку.

Стратегія окреслює стратегічні цілі. Для досягнення стратегічної цілі 5 «Привабливість закладів вищої освіти для навчання та академічної кар’єри» та відповідних операційних цілей передбачено виконання завдань у тому числі: дотримання підходів до студентоцентрованого навчання в організації освітнього процесу [9].

В уже згаданому проєкті Tuning ключовим положенням виступає орієнтація на студентоорієнтоване (студентоцентроване) навчання за прозорою системою протягом усіх циклів навчання. Це означає, що результати навчання повинні задовольняти потреби та очікування студентів і суспільства, забезпечуючи зайнятість та розвиток особистості. Випускники повинні бути спроможними продемонструвати, яких компетентностей вони набули під час навчання [10].

Висновки.

Проаналізувавши становлення та розвиток студентоцентризму в Європі та Україні можна зробити висновок, що зазначений педагогічний підхід є не новим, проте дуже актуальним та сучасним. Здобувач освіти виступає в ролі не пасивного здобувача знань, а стає суб’єктом освітнього процесу, активним його учасником, партнером у взаємодії «викладач-студент».

Питання студентоорієнтованого навчання є основоположними в організації навчальної діяльності закладів вищої освіти Європи та висвітлені в багатьох підсумкових документах Міністерських конференцій Європейського простору

вищої освіти. Власне, згадані конференції визначають тенденції розвитку вищої освіти Євросоюзу. Навчання на основі студентоцентрованої освіти формує у студентів критичне мислення, відповідальне ставлення до здобуття знань і навичок, а також такі якості та професійні навички, які необхідні на ринку праці, а критерії та параметри оцінки результатів освіти уніфікуються і виражаються у термінах й результатах, які можуть бути інтерпретовані та враховані у будь-якому освітньому закладі будь-якої країни.

У Законах України «Про вищу освіту» та «Про фахову передвищу освіту» питанням студентоцентрованого підходу відведено важливу роль. Аналіз, перспективи та напрямки розвитку вищої освіти України, у тому числі з точки зору впровадження студентоорієнтованого навчання, викладені у Розпорядженні Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р «Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки.

Сама концепція студентоцентрованої освіти підтверджує парадигму сучасної освіти «навчання крізь усе життя».

Список літератури

1. Бойцанюк С.І., Кузняк Н.Б., Бамбуляк А.В., Дмитренко Р.Р. Організація студентоцентрованого навчання в медичному університеті. *Sciences of Europe*, 2021. № 67. С.52-54.
2. Європейський простір вищої освіти та Болонський процес: Навчально-методичний посібник / Т. М. Димань, О. А. Боньковський, А. Г. Вовкогон ; БНАУ. НУ: ОМА. Одеса, 2017. 106 с.
3. The European Higher Education Area in the new Decade. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Leuven and Louvain-la-Neuve. URL : https://www.eurashe.eu/library/modernisingphe/Bologna_2009_Leuven-Communique.pdf. (дата звернення : 05.04.2023).
4. Комюніке Конференції міністрів Європейського простору вищої освіти. Бухарест, Румунія, 26–27 квітня 2012 року. URL : [http://www.edupolicy.org.ua/files/Bucharest_Communique\(2012\).pdf](http://www.edupolicy.org.ua/files/Bucharest_Communique(2012).pdf) (дата звернення : 05.04.2023).
5. Report of the European Commission «Improving the quality of teaching and learning in Europe's higher education institutions». URL : http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/library/reports/modernisation_en.pdf (дата звернення : 05.04.2023).
6. Про Вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення : 05.04.2023).
7. Про фахову передвищу освіту : Закон України від 06.06.2019 № 2745-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text> (дата звернення : 05.04.2023).
8. Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : наказ МОН від 11.07.2019 № 977. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0880-19#Text> дата звернення : 05.04.2023).

9. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки : розпорядження Каб. Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> (дата звернення : 05.04.2023).
10. Тюнінг. URL : file:///G:/Tuning/General_Brochure_Ukrainian_version.pdf (дата звернення : 05.04.2023).